

Samarbeidsprosjektet seksuell helse Sør-Trøndelag

V. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Sør-Trøndelag Fylkeskommune og LLH Trøndelag

BLD

v. Unni Mathisen

Trondheim 10.10.2011

SØKNAD OM STØTTE TIL TILTAK MOT SEKSUELL TRAKASSERING OG OVERGREP I VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I SØR-TRØNDELAG

Samarbeidsprosjektet seksuell helse i Sør-Trøndelag søker med dette 346 375 NOK til forebyggingstiltak mot seksuell trakassering og seksuelle overgrep. Tiltakene inngår i et eksisterende prosjekt, der FMST, STFK og LLH-Trøndelag samarbeider om å tilby kompetanseheving og responsrutiner med tanke på å forhindre seksuell trakassering og seksuelle overgrep i videregående opplæring og i grunnskolene i Sør-Trøndelag, jfr. STFKs handlingsplan mot seksuell trakassering i videregående opplæring (vedlegg 1) og handlingsplanen mot abort og uønskede svangerskap 2010-2014.

Jorunn Lervik (sign.)

John Tore Vik (sign.)

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Sør-Trøndelag Fylkeskommune

Stine H. Bang Svendsen (sign.)

LLH Trøndelag

Innledning

Trondheim og Sør-Trøndelag har vært ledende i de siste års utviklings- og kompetansehevingsarbeid i forhold til arbeid mot seksuell trakassering og undervisning om seksualitet. Dette arbeidet har vært basert på et nært og likeverdig samarbeid mellom det offentlige, fagmiljøer og frivillig sektor. Grunntanken med arbeidet har vært at utviklingsarbeidet i skolen må skje basert på tre grunnprinsipper

Utviklingen må skje på skolenes premisser, og gjennom skoleeiers ledelse.

Utviklingen skal være forskningsbasert og testet

Utviklingen må dra nytte av de frivillige organisasjonenes spisskompetanse i forhold til praktiske undervisningsmetoder og andre formidlingsstrategier.

Fra 2007 til 2010 gjennomførte Trondheim Kommune og LLH-Trøndelag prosjektet 'Seksuell trakassering og undervisning om seksualitet'. Prosjektet klarte å nyttiggjøre seg både fordelene ved å være integrert i kommunens etablerte kanaler og arbeid, samtidig som kompetansen som LLH sitter med har blitt skikkelig utnyttet gjennom ansattressurser. Prosjektet har videre utviklet sine tiltak basert på funn fra forskning på disse temaene utført av forskere ved NTNU og UiO (1; 2). I tillegg så har andre frivillige organisasjoner som har viktig kompetanse blitt involvert i arbeidet. Opplegget for seksualitetsundervisning har blitt prøvd ut og evaluert av skolene som har deltatt i prosjektet underveis i utformingen i det endelige opplegget. De gode erfaringene med dette prosjektsamarbeidet danner utgangspunkt for prosjektet ble startet i samarbeid mellom FMST, STFK og LLH i 2011.

Når dette forbyggingsarbeidet skal videreføres på fylkesplan må det utvikles tiltak som er egnet for også for videregående opplæring. Seksualitet og selvbestemmelse har ikke en like naturlig plass i videregående opplæring som det har i grunnskolen. Selv om skolehelsetjenesten er forpliktet på å bidra til slikt forebyggingsarbeid gjennom veilederen til forskrift 450 er det vanskelig å komme inn i undervisningen med dette arbeidet. Videre er det en erkjennelse i seksualitetsforsknings- og forebyggingsfeltet at forebygging av seksuell trakassering og overgrep må bygge på seksuell handlingskompetanse, som vanskelig kan fremmes gjennom teoretisk læring. For at disse

utfordringene skal kunne løses av prosjektet trengs midler utover grunnbevilgningen fra STFK og helsedirektoratet.

Prosjektgruppen for forebyggingsprosjektet mot seksuell trakassering og seksuelle overgrep i Sør-Trøndelag ønsker å søke BLD om styrkingsmidler til tre tiltak som vi har utviklet med tanke på å løse disse utfordringene i forhold til forebyggingsarbeid i videregående opplæring.

Budsjett

Tiltak 1	Sum
Leie kurslokale, helgekurs I november	10000
Kurslederhonorar	24000
Lønnsutgifter ifb. Utvikling, implementering og prosjektintegrering 2 månedesverk	89724
Annonsering og materiell	10000
Bevertning	5000
Etablering av ressursgruppe	5000
Reise og opphold instruktører	8000
Sum	151724

tiltak 2

Film a 3-4 minutters lengde.
4-6 medvirkende foran kamera. 2 opptaksdager beregnet.
Produksjonstid 4-8 uker.

Funksjon	Sum
Manusbearbeidelse	5200
Produksjonsplanlegging	10400
Fotograf, opptak	8000
Kameraleie, Sony Ex-3	4500
Lydutstyr (mygg, bom)	2000
Lysutstyr	6000
Skinner/kran	4000
Transport	3000
Bespising opptak	3000
Rekvisitta	3000
Honorarer medvirkende	10000
Innlasting harddisk, materiale	2800
Logging materiale	5200
Redigering, film	20800
Musikk, research og kjøp	3000
Lydmiks	5200

Utkjøring master/utlegging sosiale medier	2800
Etterarbeid og administrasjon	10400
SUM EKS MVA	109300
Budsjett Tiltak 3	
Kursutvikling MMV Trøndelag, 1 månedsverk	44 862
Ressursgruppemøte i Trondheim for fem personer	
Reise	5000
Lokaler, STFK	1500
Bevertning	2500
SUM	53 862
Rene prosjektutgifter	314886
Administrasjon, revisjon, regnskap	31488,6
SØKNADSSUM	346 375

Tiltak 1: Utvikling av tilbud om selvforsvar for jenter

Det har vært et politisk ønske at forebyggende arbeid mot seksuell trakassering og seksuelle overgrep skal styrkes med en fysisk komponent for å styrke ungdoms handlingskompetanse i møte med disse problemene. Det er imidlertid vanskelig å imøtekomme dette faglig velbegrunnede ønsket uten kompetanseheving, og at aktører utenfor det offentlige tas i bruk.

Prosjektet i Sør-Trøndelag ønsker å bygge videre på samarbeidsmodellen mellom det offentlige og frivillige aktører, i forhold til å utvikle en grunnlagskompetanse i selvforsvar som kan brukes i forbyggende arbeid mot seksuell trakassering og overgrep i skolen. Å nyttiggjøre seg selvforsvar og fysiske grensesettingsstrategier i forbyggingsstrategier mot seksuell trakassering og seksuelle overgrep forutsetter både fysisk kompetanse og grunnforståelse av problemfeltet seksualisert vold og trakassering. Begge kompetanser er tidkrevende å bygge opp, men det er fortsatt dårligere tilgang på den fysiske kompetansen i forebyggingsfeltet for øyeblikket. Prosjektet seksuell helse i Sør-Trøndelag ønsker derfor å gå i dialog med kvinner som har fysisk kompetanse fra kampsportmiljøet i Trondheim, som er interessert i å utvikle instruktørkompetanse i feministisk selvforsvar. På denne måten kan vi opprette et samarbeid mellom prosjektet

og idretten, og det offentlige kan nyttiggjøre seg kunnskap og kompetanse fra frivillig sektor. Denne modellen vil støtte opp under den strategien Norges eldste og mest kompetansetunge tilbyder av selvforsvar for kvinner, Kvinner i Kamp, sin strategi for instruktørutdanning. Kvinner i Kamp (KIK) vil være faglig ansvarlig for instruktørutdanningen (se www.selvforsvarstrening.no).

KIK består av fem selvforsvarinstruktører, alle med bakgrunn i TaeKwon Do eller Karate. Tre av instruktørene har minst 10 års erfaring som selvforsvarinstruktører, og disse vil være ansvarlige for instruktørkurset i Trondheim. KIK bruker begrepet feministisk selvforsvar for å fortelle at de ser på seksualisert vold i en større sammenheng.

KIK sier om sine kurs at

Kursene er for kvinner fordi det ikke er tilfeldig at kvinner utsettes for seksualisert vold, voldtekt, trakassering, mishandling og incest. For å poengtere dette inneholder kursene også teori, diskusjon og rollespill rundt disse temaene. Vi undervurderer ikke at menn utsettes for vold og trakassering. Vi undervurderer ikke at kvinner kan være overgripere. Det er imidlertid andre mekanismer som utløser det, og det er på overgrep mot kvinner vi har vår største kompetanse.

I prosjektet seksuell helse i Sør-Trøndelag vil et slikt kurs kunne støtte opp om andre forebyggende tiltak, som vil gjøre oss i stand til å gjøre et helhetlig forebyggende arbeid i regionen.

Med det kompetansegrunnlaget KIK kan gi, kan prosjektet i Sør-Trøndelag utvikle og integrere selvforsvar som tilbud i vår kompetansepakke for forebygging av seksuell trakassering og seksuelle overgrep til videregående skoler og grunnskoler i regionen.

Å etablere et arbeid for å skape en instruktørgruppe i Trøndelagsregionen krever en hel del arbeidsinnsats. Det må opprettes dialog med aktuelle kampsportmiljøer og andre aktører som vi kunne bidra med interesserte folk. I tillegg må kursopplegget videreutvikles med tanke på behovene i skolen. Vi søker om 1 månedesverk til å gjøre

grunnlagsarbeidet i forhold til å skape en gruppe som kan starte instruktørutdanning i byen og arrangere selve instruktørkurset, og et månedsverk til å videreutvikle kursopplegget til å passe med behovene i skolen og tiltakspakken mot seksuell trakassering i prosjektet seksuell helse.

Budsjett Tiltak 1	
Leie kurslokale	10000
Kurslederhonorar	24000
Lønnsutgifter ifb. Utvikling, implementering og prosjektintegrering 2 månedsverk	89724
Annonsering og materiell	10000
Bevertning	5000
Etablering av ressursgruppe, 1 møte	
Reise og opphold instruktører	8000
Sum	146724

Tiltak 2: introduksjonsfilm om seksuell trakassering og overgrep.

Tiltaket er utviklet av Bodil Louise Fredriksen, faggrupeleder for naturfag i STFK, og Vibeke Gilje Sanne, faggrupeleder for samfunnsfag i STFK, i samråd med prosjektgruppa.

I forbindelse med fylkets handlingsplan for seksuell helse skal det utarbeides et undervisningsopplegg om seksuell trakassering beregnet for elever i videregående skole. Oppdraget er gitt til naturfagslærer Bodil L. Svendsen og samfunnsfagslærer Vibeke Gilje Sanne. Undervisningsopplegget skal dekke sentrale læreplanmål i de to fagene. I samråd med prosjektleder Frode Fredriksen (STFK) og fagansvarlig og Stine Helena Svendsen (NTNU) har vi kommet fram til at vi lager en undervisningsfilm om temaet. Vi mener at film er et egnet medie til å formidle dette temaet for ungdommen. Det vil bli utarbeidet en lærerveiledning og fagspesifikke oppgaver til filmen. Dermed søker vi om støtte til prosjektet med kr 175 000. Vi tar høyde for å bruke medieselskapet Massive Rhino (MR) for utvikling av denne filmen. Se kostnadsberegning fra MR vedlagt .

Budjsett tiltak 2

Film a 3-4 minutters lengde.

4-6 medvirkende foran kamera. 2 opptaksdager beregnet.

Produksjonstid 4-8 uker.

Funksjon	Timer/Dager	Pris	Sum
Manusbearbeidelse	1	5200	5200
Produksjonsplanlegging	2	5200	10400
Fotograf, opptak	2	4000	8000
Kameraleie, Sony Ex-3	2	2250	4500
Lydutstyr (mygg, bom)	2	1000	2000
Lysutstyr	2	3000	6000
Skinner/kran	2	2000	4000
Transport			3000
Bespising opptak			3000
Rekvisitta			3000
Honorarer medvirkende			10000
Innlasting harddisk, materiale	4	700	2800
Logging materiale	1	5200	5200
Redigering, film	4	5200	20800
Musikk, research og kjøp			3000
Lydmiks	1	5200	5200
Utkjøring master/utlegging sosiale medier	4	700	2800
Etterarbeid og administrasjon	2	5200	10400
SUM EKS MVA			109300

Tiltak 3: Kurs for gutter i regi av Menn Mot Vold i Sør-Trøndelag

Om Menn Mot Vold

Menn Mot Vold (MMV) er en landsdekkende organisasjon som jobber med bevisstgjøring av menn for å forebygge seksualisert vold, trakassering, og vold i nære relasjoner. MMV erkjenner at menn i det store og hele er ansvarlige for vold mot kvinner, og at det dermed også er menns ansvar å gjøre noe med problemet. MMV Trøndelag ønsker å utvikle sitt arbeid med dialog med gutter i videregående opplæring om seksuell trakassering og vold i samarbeid med de andre aktørene i prosjektet seksuell helse i Sør-Trøndelag. Tanken er at et kurstilbud fra MMV kan utvikles parallelt med utviklingen av tilbudet om selvforsvar for jenter, slik at skolene kan få et helhetlig undervisningstilbudet for alle elever.

Frank Veddegjerde i MMV vil være ansvarlig for kursutviklingen. Det vil bli etablert en ressursgruppe rundt utviklingsarbeidet for å sikre faglig kvalitet, der vi håper REFORM Ressurscenter for menn og andre aktører kan bidra.

Budsjett Tiltak 3

Kursutvikling MMV Trøndelag, 1 månedsværk	44 862
Ressursgruppemøte i Trondheim for fem personer	
Reise	5000
Lokaler, STFK	1500
Beverting	2500
SUM	53 862

Vedlegg

1. Handlingsplan mot seksuell trakassering i videregående opplæring STFK

Handlingsplan

**mot seksuell trakassering blant elever og
ansatte i videregående opplæring i
Sør-Trøndelag fylkeskommune**

Innhold

Innledning	3
1. Handlingsplan mot seksuell trakassering	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Definisjon – seksuell trakassering	3
1.3 Mål for handlingsplanen	4
1.4 Organisering av arbeidet med handlingsplanen	5
1.5 Lovverk	5
1.6 Utbredelse.....	6
1.7 Tiltaksperiode	8
2. Handlingsplan	9
2.1 Strategi for arbeidet	9
2.2 Retningslinjer	9
2.2.1 Kontaktpersoner	10
2.2.2 Prosedyre for klage.....	11
2.3 Forebyggende arbeid.....	11
2.3.2 Tiltak / verktøy	11
2.3.2 Planlagte aktiviteter	13
3. Spredning	15
4. Kilder / nettsted	15

INNLEDNING

Denne handlingsplanen inneholder handlingsrettede og forebyggende tiltak mot seksuell trakassering i de videregående skolene i Sør-Trøndelag fylkeskommune. Fylkesrådmannen ønsker med handlingsplanen å signalisere at krenkende oppmerksomhet og atferd av seksuell karakter skal tas alvorlig. Alle skoler skal aktivt utvikle sitt skolemiljø, og er forpliktet til å ha regler og prosedyrer for behandling av krenkende atferd.

1. Handlingsplan mot seksuell trakassering

1.1 Bakgrunn

Fylkestinget vedtok i desember 2006 at "Sør-Trøndelag fylkeskommune starter et arbeid mot seksualisert trakassering i skolen. Arbeidet må ta utgangspunkt i et samarbeid med kommuner, fylkesmann, departement, fagmiljø og interesseorganisasjoner. Arbeidet mot seksualisert trakassering skal bidra til økt kompetanse og bevissthet i skolen om fenomenet, og integreres i skolens helsearbeid."

For å følge opp FT-vedtaket ble det i mai 2007 opprettet et prosjekt. NTNU, Psykologisk institutt ved Mons Bendixen og Leif Edward Ottesen Kennair ble engasjert for å gjennomføre en kvantitativ og kvalitativ undersøkelse for å kartlegge forekomsten av seksualisert trakassering blant elever og ansatte i de videregående skolene i fylket. Undersøkelsen dreier seg også om i hvor stor grad ungdommer blir utsatt for seksuell trakassering i form av ryktespredning over internett, på telefon og lignende. Resultatene på den kvantitative undersøkelsen ble offentliggjort i en rapport i februar 2008. Undersøkelsen ble fulgt opp av en kvalitativ undersøkelse i 2008. Rapport av denne ble offentliggjort i mars 2009.

Rapportene konkluderer med at seksuell trakassering er et omfattende problem blant elever i videregående skole i Sør-Trøndelag. Ansatte oppgir også å være utsatt for seksuell trakassering fra elever.

1.2 Definisjon – seksuell trakassering

Seksuell trakassering

Seksuell trakassering er uønsket oppmerksomhet og handling som er plagsom og skadelig for den som rammes. Som all form for trakassering er det en makt demonstrasjon, hvor nedverdiggelse eller fornædning på grunn av kjønn er det sentrale. Det er den som oppfatter seg som utsatt for seksuell trakassering som har rett til å definere hva som er uønsket seksualisert oppmerksomhet.

Verbal seksuell trakassering – bruk av kjønne ord som "hore" og "homse", kommentarer om kropp, utseende eller privatliv, samt forslag eller krav om seksuelle tjenester

Ikke- verbal seksuell trakassering – omfatter seksuelt ladet stirring, samt mer indirekte former som ryktespredning og at noen legger ut bilder med seksuelt innhold av personen på Internett eller sprer dette via mobiltelefon

Seksuelle overgrep – fysisk krenkelse av kroppslige grenser, beføling og voldtekt

Andre forhold som spiller inn på om oppmerksomhet kan betegnes som trakassering:

- Hvor grov handlingen har vært
- Tid og sted for handlingen
- Om handlingen har pågått over tid
- Avhengighetsforhold og maktforskjeller mellom trakasserer og den som blir trakassert

1.3 Mål for handlingsplanen

Verdigrunnlag

Temaet verdighet berører mange av skolens mål, ikke minst målet om å skape et godt og trygt læringsmiljø for alle elever og ansatte i videregående opplæring. Det er viktig å sette verdighet og respekt på dagsorden for at alle elever og ansatte skal tenke over hva verdighet betyr for dem selv og samfunnet rundt dem. Dette kan ses i sammenheng med arbeidet for å skape større åpenhet rundt problemstillinger knyttet til seksuell identitet og seksuell trakassering.

Overordnet mål

- Elever og ansatte skal ikke utsettes for fysisk eller psykisk seksuelt krenkende atferd
- Bidra til økt trygghet for seksuell identitet og selvbestemmelsesrett

Delmål

- Alle skoler skal ha regler og prosedyrer for oppfølging av personer som utsettes for krenkende atferd
- Bidra til økt kunnskap, bevissthet og handlingskompetanse i forhold til fysisk eller psykisk seksuelt krenkende atferd hos elever og ansatte ved de videregående skolene i Sør-Trøndelag fylkeskommune

Kritiske suksessfaktorer

- Forankring på alle nivå i videregående opplæring i Sør-Trøndelag fylkeskommune
- Kjennskap til nødvendige tiltak på alle nivå i videregående opplæring i Sør-Trøndelag fylkeskommune

Måleindikatorer

Følgende spørsmålsstillinger blir lagt til Elevundersøkelsen og Lærlingeundersøkelsen.

- Hvor ofte har du blitt utsatt for nedsettende bemerkninger som for eksempel hore, bitch, lesbe, homo, fitte?
- Synes du det er greit å omtale andre med slike nedsettende ord?
- Har du i løpet av inneværende skoleår blitt utsatt for fysisk seksuelt krenkende atferd som for eksempel ufrivillig kyssing, berøring og/eller samleie?

Følgende spørsmål blir lagt til Medarbeiderundersøkelsen:

- Har du blitt utsatt for uønsket oppmerksomhet knyttet til kropp og/eller seksualitet i din arbeidssituasjon?

1.4 Organisering av arbeidet med handlingsplanen

Oppdragsgiver

Fylkestinget i Sør-Trøndelag

Prosjektansvarlig

Sør-Trøndelag fylkeskommune

Prosjektleder

Randi Kristin Svarva, Fagenhet for videregående opplæring i Sør-Trøndelag fylkeskommune

Arbeidsgruppe

- Randi Kristin Svarva, prosjektleder STFK
- Martin Pütz, Elev- og lærlingeombudet i Sør-Trøndelag
- Kristin Trane, Faglig veileder ved Senter mot incest og seksuelle overgrep (Smiso-st)
- Hanne Bjørnstad, leder for Elevorganisasjonen (EOST)
- Sigrid Grøtte, skoleleder Byåsen videregående skole
- Marit Brekk, rådgiver Tiller videregående skole
- Stine Helena Bang Svendsen, leder Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Trøndelag / forsker NTNU
- Bjørn Helland, rådgiver Fagenhet for videregående opplæring i Sør-Trøndelag

1.5 Lovverk

Opplæringslova § 9a- Generelle krav

Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

§ 9a-3. Det psykososiale miljøet

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.

§ 9a-4 Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane (internkontroll)

Skolen skal aktivt drive eit kontinuerleg og systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av dette kapitlet blir oppfylte. Skoleleiinga har ansvaret for den daglege gjennomføringa av dette. Arbeidet skal gjelde det fysiske så vel som det psykososiale miljøet.

§ 9a-7 Straff

Med bøter eller fengsel i inntil 3 måneder eller begge deler blir den straffa som forsettleg eller aktaust bryt krava i dette kapitlet eller i forskrifter gitt i medhald av det Medverknad blir straffa på same måten.

Lov om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven) - § 8a (Trakassering på grunn av kjønn og seksuell trakassering)

”Trakassering på grunn av kjønn og seksuell trakassering er ikke tillatt. Slik trakassering anses som forskjellsbehandling i strid med § 3.

Med trakassering på grunn av kjønn menes uønsket adferd som er knyttet til en persons kjønn og som virker eller har til formål å krenke en annens verdighet. Med seksuell trakassering menes uønsket seksuell oppmerksomhet som er plagsom for den oppmerksomheten rammer.

Arbeidsgiver og ledelsen i organisasjoner eller utdanningsinstitusjoner har ansvar for å forebygge og å søke å hindre at trakassering i strid med bestemmelser i denne loven skjer innenfor sitt ansvarsområde.

Ved håndhevingen av forbudet mot trakassering på grunn av kjønn i første ledd og bestemmelsen i tredje ledd gjelder reglene i diskrimineringsombudsloven.

Forbudet mot seksuell trakassering håndheves av domstolene”.

Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)

§ 4-3, 3. og 4. ledd

(3) Arbeidstaker skal ikke utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden.

(4) Arbeidstaker skal, så langt det er mulig, beskyttes mot vold, trusler og uheldige belastninger som følge av kontakt med andre.

Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)

Kapittel 19 Seksualforbrytelser

1.6 Utbredelse

Resultat fra NTNUs undersøkelser viser at seksuell trakassering og krenkelser/overgrep til dels er svært utbredt blant skoleungdom. Spesielt synes det som at de mindre alvorlige former for trakassering er utbredt. Seksuell trakassering finner sted både i og utenfor skolens kontekst. Begge kjønn utsettes for dette, og jenter og gutter trakasseres av begge kjønn.

Verbal seksuell trakassering kan være et uttrykk for et språklig uskyldig ungdomsfenomen, et uttrykk for en sosialisering inn i en ungdomskultur som kan være krenkende i sitt uttrykk. Det kan også være en form for trakassering som noen benytter seg av for å såre eller tråkke på andre. Slike språklige fenomen, uansett hvor uskyldige de er ment å være, bryter med de uttalte ønskene samfunnet har om aksept og integrering av forskjellige grupper i samfunnet. Trakassering på bakgrunn av kjønn eller seksuell orientering er diskriminerende og ville vært helt uakseptabelt om det samme hadde blitt brukt overfor en etnisk, fremmedkulturell gruppe.

Rapportene viser at det er ubetydelige forskjeller mellom de ulike studieprogram for de fleste typer trakassering, men at det er mer negativt fokus på kropp gjennom seksuelle kommentarer om utseende, kropp og privatliv blant jenter på studieforberedende program. Jenter fra yrkesfaglige studieprogram rapporterte noe høyere forekomst av seksuell ryktespredning, spredning av bilder på mobil eller Internett, ufrivillig kyssing, forespørsel/krav om sex. En klart forhøyet andel av jenter på yrkesfaglige studieprogram rapporterte tvang til sex. Dette gjaldt også for gutter på yrkesfaglige studieprogram i forhold til gutter på studie-forberedende program.

Omfanget av homonegative utsagn, seksuelt nedsettende bemerkninger og ubehagelige kommentarer om kropp og utseende blant respondentene i denne studien ligger nært estimatene i tidligere studier (Fasting m.fl 2003, Johansson & Langell 1997, Kullenberg & Ehrenland 1996 og Witkowska 2007). Omganget av grovere former for krenkelsener (overgrep) i denne studien bekrefter også omfangsestimater fra tidligere studier av seksuelle overgrep blant ungdom. Rapporten bidrar til å danne et bedre grunnlag for å vurdere hvor utbredt seksuell trakassering er blant elever på videregående skole.

Rundt en av fem ansatte oppgir også å være utsatt for seksuell trakassering fra elever. Det er verdt å merke seg at det er mest verbal trakassering lærerne utsettes for og verbal trakassering de observerer.

Funnene fra undersøkelsene indikerer at elever som trakasseres og som trakasserer i stor grad tilhører samme gruppe. Det fremkom videre et mønster som tyder på at lavere sosial status øker sannsynligheten for å bli utsatt for seksuelle krenkelsener og overgrep. Resultatene viste også, med unntak av seksuell ryktespredning, at en større andel homofile/biseksuelle rapporterte ulike former for seksuell trakassering. Dette gjaldt for begge kjønn. Forskerne fant en noe større forekomst av ikke-fysisk seksuell trakassering blant homofile/bifile elever.

Seksuell trakassering er utbredt ved de videregående skoler i Sør-Trøndelag. Nær 10 % av jentene og 1,5 % av guttene rapporterte om å ha blitt utsatt for overgrep med tvang noen gang i livet. Minoritetsgrupper blir utsatt for økt mengde seksuell trakassering og overgrep. Samtidig er funnene på mindre alvorlige former for seksuell trakassering sammenlignbare med tilsvarende funn fra Sverige og funnene på voldtekt/tvang til sex sammenlignbare med tidligere norske studier.

Med hensyn til ungdommer som ikke betegner seg som norske, var disse resultatene i stor grad sammenfallende med resultatene for gruppen homofile/biseksuelle. En noe større andel rapporterte å være utsatt for ulike former for trakassering (også de mer alvorlige formene for trakassering), sammenlignet med elever som så på seg selv som norske. En høyere andel av både gutter og jenter i denne gruppen rapporterer også å trakassere andre (i form av ikke-fysiske handlinger) sammenlignet med de som ser seg selv som norske. Dette indikerer at det å tilhøre en minoritetsgruppe øker sannsynligheten for å bli utsatt for seksuell trakassering. Marginaliserte ungdommer vil kunne utnyttes og utsette seg selv for mer fare enn de som opplever høyere status og aksept.

Ansatte har observert alle former for trakassering, men det er spesielt de verbale krenkelsene blant elevene som rapporteres oftest. De rapporterer at de har observert færre av de mer alvorlige formene for trakassering. Resultatene indikerer at mye av den seksuelle trakasseringen som skjer mot elever i skolen foregår uten at lærere og andre ansatte på skolen i særlig grad greier å fange den opp. Et flertall av de ansatte rapporterer at de sanksjonerer

den som krenker og støtter den som krenkes. Samtidig var det kun litt over halvparten som besvarte spørsmålet omkring inngripen/reaksjon. Det betyr at andelen som reagerer av hele lærergruppen kan være betydelig lavere.

Kun en av seks lærere har planlagt og satt av tid til temaet seksuell trakassering i klassen. Det synes å være et stort ubenyttet potensial blant de ansatte for å arbeide med denne problematikken i skolen. Den store majoriteten av elevene rapporterte at temaene seksuell trakassering og/eller voldtekt ikke hadde vært oppe til diskusjon på skolen.

Det er viktig å merke seg at det store flertallet av de ansatte helst ser at aktører utenfor skolen trekkes inn i opplæringa av elevene i disse temaene. Dette kan knyttes til flere forhold. Det at aktører utenfor skolen trekkes inn i dette arbeidet kan være positivt for de ansattes relasjon til elevene. Mange vil oppleve at det blir for privat og nært å snakke om slike ting med elevene, spesielt med tanke på hvilke seksuelle krenkelser lærerne utsettes for av elevene. Men det kan også knyttes til manglende opplæring i og kompetanse på temaet.

Også elevene gir uttrykk for ønske om at skolehelsetjenesten eller aktører utenfor skolen bidrar til slik undervisning. Det er noen flere jenter enn gutter som uttrykker dette ønsket. Begge gruppene er mindre positive (under 20 %) til at kontaktlærer, faglærer eller rådgivere (altså ansatte som de har nærmere relasjoner til og må forholde seg til andre tema med) skal stå for denne undervisningen.

Elevenes sosiale normer for bruk av seksuelt nedsettende bemerkninger overfor jenter og gutter sammenfaller med trakassering av andre. I tillegg er det en rekke ansatte som ikke reagerer aktivt med sanksjoner og normsending når de observerer trakassering. Videre oppleves det av både elever og ansatte som ønskelig å øke undervisningen om både seksualitet og seksuell trakassering.

1.7 Tiltaksperiode

Tiltaksperioden er på 3 år - våren 2011 til og med våren 2014. Årlig evaluering.

2. Handlingsplan

2.1 Strategi for arbeidet

Sør-Trøndelag fylkeskommunes strategi for arbeidet mot seksuell trakassering i videregående opplæring er å sette problemet på dagsorden på ulike nivå og forum i fylket, og derved øke kunnskap, bevissthet og handlingskompetanse i forhold til temaet. Dette er nødvendig for at holdningsendring kan finne sted.

2.2 Retningslinjer

Fylkesadministrasjonen

- Skal sikre at Kvalitetsdokumenter i ESK (for eksempel *Prosedyre mot krenkende atferd*) blir gjennomgått, slik at krenkelser av seksuell art blir tydeliggjort som problemstilling det skal jobbes med
- Skal sikre at arbeidet mot seksuell trakassering blir tema på fellessamlinger for skolemiljøutvalgene, skoleutvalgene og elevrådsrepresentantene
- Skal sikre at seksuell trakassering blir tema på samlinger og møter for Opplæringskontor og Yrkesopplæringsnemnda
- Skal sikre at hver videregående skole har et forsvarlig planverk i henhold til norsk lovverk og STFKs Handlingsplan mot seksuell trakassering
- Opplæringslova § 3-7 Ordensreglement eller liknande
Fylkeskommunen skal gi forskrifter om ordensreglement for den enkelte videregående skolen. Reglementet skal gi regler om rettane og pliktene til elevane så langt dei ikkje er fastsette i lov eller på en annan måte. Reglementet skal innehalde regler om åtferd, regler om kva for tiltak som skal kunne brukast mot elevar som bryt reglementet, og regler om framgangsmåten når slike saker skal behandlast. Ordensreglementet skal gjerast kjent for elevane og foreldra [...].

Skolene

- Arbeidet mot seksuell trakassering skal integreres i skolenes arbeid for helsefremmende arbeids- og læringsmiljø, inkludert arbeid mot mobbing, anti-rasistiske arbeid og andre tiltak mot diskriminering (Opplæringslova kapittel 9a Elevane sitt skolemiljø). Hver enhet skal synliggjøre dette i planverk
- Arbeidet mot seksuell trakassering skal årlig være tema på skolemiljøutvalgsmøter og skoleutvalgsmøter
- Arbeidet mot seksuell trakassering skal knyttes opp mot HMS-arbeid

Skoleledelsen

- Når det observeres ting som kan tyde på at noen utsettes for seksuell trakassering, skal saken undersøkes grundig:
 - Saksbehandlingen i slike saker følger Forvaltningslovens regler, det vil si at den skal være skriftlig og foregå konfidensielt. Den skriftlige dokumentasjonen skal inneholde referat fra møter, beskrivelse av hendelsesforløp og nedtegnelse av samtaler
 - Ledelsen skal, om nødvendig, innkalle alle parter til separate møter slik at de får anledning til å uttale seg. Begge parter skal ha mulighet til å få bistand fra tillitsvalgt eller en annen støtteperson. PPT for vgo kan om nødvendig bistå. Færrest mulig bør involveres i saken

- Kompetanseheving med utgangspunkt i undervisningspermen *Undervisning om seksualitet. Undervisningsopplegg for lærere og helsepersonell i grunnskole og videregående skole*, Trondheim kommune og LLH Trøndelag (2010)
- Tilby selvforsvarstrening for elever og *alle* ansatte

Ansatte i skolen

- Enhver som er ansatt ved en skole har ansvar for å iverksette tiltak overfor elever når den ansatte får kunnskap eller mistanke om at seksuell mobbing og trakassering foregår (jfr. Opplæringslova kapittel 9a). Dette gjelder også for elever som har opplæring i bedrift
- Tema tas opp i elevsamtaler
- Legge til rette for å gi økt kunnskap om hva seksuelle overgrep og seksuell trakassering er. Økt kunnskap kan være forebyggende i seg selv

Elevene/elevrådene

- Eleven har meldeplikt for seg selv og andre
- Arbeidet mot seksuell trakassering skal årlig være tema på elevrådsmøter på den enkelte videregående skole

2.2.1 Kontaktpersoner

Mottaksapparat – generelt

- Skolene skal ha et mottaksapparat for de som ønsker å ta opp problemer knyttet til uønsket plagsom eller truende seksuell oppmerksomhet
- Elever og ansatte skal kunne henvende seg til disse personene enkeltvis og være sikre på å bli møtt med kunnskap og forståelse, og at disse henvendelsene forblir konfidensielle dersom eleven eller den ansatte ønsker det.
- Den som ønsker å fremme en formell klage, skal kunne få hjelp til å vurdere om dette er en sak det skal gås videre med, samt den mest hensiktsmessige framgangsmåten for klagesaken.
- Saker av denne arten bør i størst mulig grad forsøkes løst lokalt, eller på det nivået som er mest naturlig og hensiktsmessig ut ifra sakens karakter.
- Den som mener seg trakassert avgjør selv om en klage skal fremmes eller om saken skal anmeldes.

Mottaksapparatet skal

- Ta imot budskapet og registrere henvendelsen
- Bistå den trakasserte i møter angående saken, og ta opp saken som et miljøproblem og / eller som klage på en annen person(er)
- Gi veiledning i forhold til å fremme en eventuell klage
- Iverksette nødvendige tiltak i henhold til opplæringslovens bestemmelser

Elevenes kontaktpersoner

- Kontaktlærer
- Skolens interne hjelpeapparat for elevene (rådgiver, sosiallærer)
- Skolehelsetjenesten/helsesøster ved den enkelte skole
- Pedagogisk psykologisk tjeneste for videregående opplæring i Sør-Trøndelag (PPT vgo)

Ansattes kontaktpersoner

- Hovedverneombudet og de respektive verneombudene, samt skolens ledelse kan være kontaktpersoner der det synes naturlig for den som blir utsatt for uønsket plagsom og truende seksuell oppmerksomhet og eventuelt har innspill angående forebygging
- Skolen og ansatte kan ta kontakt med Personal- og organisasjonsavdelingen i Sør-Trøndelag fylkeskommune

2.2.3 Prosedyre for klage

- Den som utsettes for seksuell trakassering retter en formell klage til skolens ledelse. Klagers navn skal fremgå
- Skolen skal dokumentere alle tiltak som iverksettes, og all dokumentasjon skal oppbevares som fortrolige dokumenter
- Det vises til retningslinjer for ”Klage på opplæringen”, utarbeidet av Sør-Trøndelag fylkeskommune

Det kan være aktuelt å løfte saken til et høyere nivå for eksempel i tilfeller der:

- Den som trakasserer og nærmeste kontaktperson er en og samme person
- Det er sterke lojalitetsbånd og nært samarbeid mellom ledelsen for den aktuelle avdelingen og den som trakasserer
- Den lokale ledelsen vegrer seg for å gjøre noe med saken eller ta saken alvorlig

2.3 Forebyggende arbeid

2.3.1 Tiltak / verktøy

Fylkesadministrasjonen

- Utarbeide retningslinjer for elevsamtaler
- Få inn mobbing og/eller seksuell trakassering som mulig sluttårsak på slutt skjema / Extens / OTTO / vigo
- Utarbeide og legge inn tilleggsspørsmål angående seksuell trakassering i Elevundersøkelsen, Lærlingeundersøkelsen og Medarbeiderundersøkelsen. Resultatoppfølging
- Følge opp, kontrollere og foreta undersøkelser
- Tema i ledersamtaler, erfaringsutveksling på rektormøter
- Sette temaet på agendaen på nettverkssamlinger for skoleledelsen, rådgiversamlinger, fagnettverkssamlinger, elevrådssamlinger, skolemiljøutvalgssamlinger, skoleutvalgssamlinger
- Utarbeide kriterier for sertifisering av ”Helsefremmende videregående skoler”
- Arrangere årlig markering av skoler som er sertifisert som ”Helsefremmende videregående skoler”
- Systematisk oppfølging av bedrifter utover det som går på opplæring. Sette seksuell trakassering på dagsorden i ulike samarbeidsfora hvor bedrifter og opplæringskontor deltar
- Sørge for at *alle* ansatte på skolene får kunnskap som gjør dem i stand til å reflektere over egne holdninger, fange opp om seksuell trakassering foregår, og vite hvordan det skal reageres når seksuell trakassering oppstår
- Sørge for at ansatte i bedrifter får kunnskap som gjør dem i stand til å reflektere over egne holdninger, fange opp om seksuell trakassering foregår, og vite hvordan det skal reageres når seksuell trakassering oppstår

- Sørge for at det gis tilbud om kompetanseheving i observasjon (særlig knyttet til ”bitching” / skjult mobbing / digital mobbing)
- Sørge for at det gis tilbud om kompetanseheving i hvordan en skal gjennomføre elevsamtalen eller medarbeidersamtalen for å finne igangsetterne samt mekanismene som ligger bak trakasseringen

Skolene

- Sørge for at *alle* ansatte får kunnskap om hvilket ansvar de har i henhold til norsk lovverk
- Sørge for at *alle* ansatte på skolene får kunnskap som gjør dem i stand til å reflektere over egne holdninger, fange opp om seksuell trakassering foregår
- Kunnskap om hvordan en skal håndtere seksuell trakassering
- Gjennomføre ulike skoleprogram som er effektevaluert av SINTEF, og som er beskrevet i rapporten ”Psykisk helse i skolen”, offentliggjort i mars 2010
- Ta i bruk undervisningsopplegget *Undervisning om seksualitet. Undervisningsopplegg for lærere og helsepersonell i grunnskole og videregående skole* Trondheim kommune og LLH Trøndelag, 2010
- Gjøre Utdanningsdirektoratets ressurshefte *Undervisning om seksualitet* kjent for lærere, skolehelsetjenesten og PPT for videregående opplæring
- Jobbe med holdninger på skolen: Når skal læreren gripe inn? Etablere basisregler
- Samarbeid med skolehelsetjenesten og PPT for videregående opplæring
- Arbeidet mot seksuell trakassering skal knyttes opp mot bruk av digitale verktøy. Barn og unges mediekulturs betydning for selvforståelse, samfunnsforståelse og sosiale prosesser

Klassenivå

- Kontaktlærer bør ha hyppige uformelle samtaler med elevene om trivsel, trygghet, mobbing, lærings- og arbeidsmiljø
- Ta i bruk ressurspermen *Undervisning om seksualitet. Undervisningsopplegg for lærere og helsepersonell i grunnskole og videregående skole (2010)* Trondheim kommune og LLH Trøndelag, 2010
- Gjennomføre jevnlig basisgruppemøter der konflikter, trivsel og læringsmiljø diskuteres

Elevrådet

- Elevrådet ved skolen kan engasjeres i tiltaksarbeidet ved å ha trakassering på dagsorden og ved å skolere tillitsvalgte elever i forhold til å kunne ta et aktivt verdivalg med hensyn til hvordan man behandler medelever og ansatte i skolen
- Elevrådet – grundig informasjon / skolering fra ledelsens side, slik at de kan brukes som kontaktpersoner for elevene. Opplæring, men ikke ansvar

Elever

- Ansvar for å bidra til at det blir et positivt miljø, ta vare på hverandre, etterleve skolerelementet
- Medelever bør videreformidle kunnskap og bekymring om at dette skjer eller har skjedd. Se varslingsplikt i Opplæringslova

Konsekvenser ved regelbrudd

- Fare for å miste skoleplassen – skolen må være tydelige på grenser
- Seksuelle overgrep skal anmeldes
- Elever som blir tatt for å bruke blant annet pc til seksuelt krenkende atferd må møtes med sanksjoner
- Elever som er utsatt for grov seksuell trakassering i skoletiden skal få tilbud om hjelp fra hjelpeapparatet

Eksempler på fora for presentasjon og jobbing med temaet

- Rektormøte og nettverksmøter for skoleledelsen
- Rådgiversamling
- Spesialpedagogisk nettverk
- PPT for videregående opplæring
- Fagnettverkene
- Elevråd
- Skolemiljøutvalg og skoleutvalg
- Knyttes opp mot VIP og andre psykisk helsefremmende program i skolen
- Gründercamp med seksuell trakassering som tema

2.3.2 Planlagte aktiviteter

Periode	Tiltak / gjennomføring	Ansvarlig	Frist
Høsten 2010	1. Skrive saksfremlegg for Fylkestinget	Randi Kristin Svarva, Fagenhet for vgo	09.11.2010
	2. Lage en nettbasert nyhetssak der planen kan lastes ned. Nyhetssaken skal være lett tilgjengelig for både elever og ansatte	Informasjonsavdelingen Sør-Trøndelag fylkeskommune Pådrivere: kvalitetsansvarlig Fagenhet for vgo	08.12.2010 i forbindelse med behandling i Fylkestinget
	3. Ansette prosjektleder for fylkesprosjektet <i>Seksuell helse og undervisning om seksualitet i Sør - Trøndelag 2009-2014</i> (fellesprosjekt med Trondheim kommune, Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Trøndelag (LLH), Fylkesmannen og Sør-Trøndelag fylkeskommune	Styringsgruppen	Desember 2010

	<p>4. Presentere <i>Handlingsplan mot seksuell trakassering for elever og ansatte i videregående opplæring i Sør – Trøndelag fylkeskommune</i> samt orientere om prosjektet <i>Seksuell helse og undervisning om seksualitet i Sør - Trøndelag 2009-2014</i> på fagmøte for helsepersonell i helsestasjoner og helsetjenesten i Sør-Trøndelag</p> <p>5. Nedsette arbeidsgruppe som skal utarbeide retningslinjer for elevsamtaler</p>	<p>Folkehelsekoordinator Sør-Trøndelag fylkeskommune og rådgiver ved Fagenhet for vgo</p> <p>Fylkesdirektør for videregående opplæring, Sør – Trøndelag fylkeskommune</p>	<p>9.-10. desember 2010</p> <p>Desember 2010</p>
Våren 2011	<p>1. Bearbeide skolens og fylkeskommunens styrende og veiledende dokumenter</p> <p>2. Gjennomføring av elev- og lærlingeundersøkelsen</p>	<p>Kvalitetsansvarlig i fylkeskommunen og ved den enkelte skole</p> <p>Fagenhet for vgo</p>	<p>Februar 2011 (deretter årlig i februar)</p>
Høsten 2011	Landskonferanse om seksuell helse, Trondheim	Sør-Trøndelag fylkeskommune (prosjektleder folkehelsekoordinator Sør-Trøndelag fylkeskommune), (Samarbeidspartnere LLH, Fylkesmannen, Trondheim kommune, andre)	Oktober 2011
Våren 2012	Gjennomføring av elev-, og lærlingeundersøkelsen	Fagenhet for vgo, STFK	Februar 2012
Høsten 2012	Foreløpig ingen planlagte aktiviteter		
Våren 2013	Gjennomføring av elev- og lærlingeundersøkelsen	Fagenhet for vgo, STFK	Februar 2013
Høsten 2013	Foreløpig ingen planlagte aktiviteter		
Våren 2014	Foreløpig ingen planlagte aktiviteter		

Nye aktiviteter planlegges ut fra ønsker og behov, og i henhold til utvikling og progresjon.

3. Spredning

- Handlingsplanen skal sendes ut til alle aktuelle mottakere
- Den skal være lett tilgjengelig på aktuelle nettsider og fylkeskommunens interne styringsdatabase (ESK)
- Planen skal i tillegg være en del av informasjonsstoffet til elever og ansatte ved skolestart / oppstart i ny jobb

4. Kilder / nettsted

- Helle Suseg, Anne Skevik Grødem, Kirsti Valset og Svein Mossige, 2008: Seksuelle krenkelsers via nettet – hvor stort er problemet? *Nova Rapport 16/08*
- Åse Røthing og Stine Helena Bang Svendsen, 2009: *Seksualitet i skolen: Perspektiver på undervisning*. Oslo, Cappelen akademisk
- Trondheim kommune og LLH Trøndelag, 2010: *Undervisning om seksualitet*
Undervisningsopplegg for lærere og helsepersonell i grunnskole og videregående skole
www.trondheim.kommune.no/seksualitet
- Utdanningsdirektoratet, 2009: *Undervisning om seksualitet. Et ressurshefte for lærere i grunnskoleopplæringen*